

Generační **román** Marka Přibila

PETR ŽANTOVSKÝ

Foto: Ivo HAVLÍK

Nestává se každý den, aby česká literatura zrodila cosi, čemu se kdysi, spíše ze zvyku, říkalo generační román. Tedy knihu o zamotaných lidských příbězích generace, která se – pomyslně či fakticky – setkávala na půdorysu své přítomnosti, minulosti i předminulosti, v životech svých předků či prapředků. A to vše vpleteno do sítě historických okolností, proměn, hrdinství i poklesků, vin a trestů.

Před lety s takovou knihou přišel dnes žel již zesnulý doyen slovenské literatury Anton Hykisch. Kniha nesla název *Rozkoše dávných časů*, vyšla i česky. Tehdy jsem zalitoval, že naše písemnictví nevydalo nic ani z daleka obdobného. Dnes to již neplatí.

Marek Přibil, novinář a spisovatel, vydal před nedávnem svůj pátý román s nápadným a mnohoslibným názvem *Děti Václava Havla*. Na první pohled by to mohlo svádět k povrchnímu dojmu: ejhle, buď si tu někdo chce přihrát polívčičku na hrobě slavného muže, nebo, hůř, někdo si chce kopnout do zesnulého. Ani jedno z toho pro Přibila román neplatí.

Kniha se rozvíjí jako do mnoha časových rovin rozložený soubor příběhů, které mají v hlavních rolích tytéž postavy nebo jejich předky. Osou je příběh lékaře procházejícího jistou osobní krizí a řešícího nejen otázky vlastní identity (nikoli v tom havlovském intelektuálním pojetí, nýbrž v optice vskutku existenciální). Do jeho úvah vstupuje jeho umírající maminka a dávno odešli prarodiče, z nichž jeden, jak se ukáže, měl na svědomí strašné věci v minulosti. Neupřesňuju, nechci vyzradit pointy, dočtěte se k nim sami, stojí to za to.

Postava Václava Havla, procházející knihou většinou nikoli jako žijící osoba, nýbrž jako socha kdesi v okresním městě, je zrcadlem lékařových introspekci a vnitřních dialogů. Lékař po většinu času Havlem ne snad pohrdá, ale odmítá jej vnímat jako ikonu na podstavci. Možná právě proto se teď potýká s jeho sochou z nerez, která sestupuje na chodník, kouří cigarety a vede proslov, mimochodem autorem dobře odposlouchané z původní havlovské dikce.

Potkáváme tu tak nejen polistopadovou současnost, tak intenzivně spojenou s havlovskými mýty, jdeme ale i hlouběji do minulosti – do času protektorátu, nacistické okupace, koncentráků, včetně docela zásadní úvahy o podílu Ukrajinců na nacistických zvěrstvích. To je v aktuálním kontextu srazu *landsmannschaftu* v Brně nadmíru živé a od autora statečné.

Pokračování na další straně

JIŘÍ ŽÁČEK

Podzim

Na obloze tiše čtu si:
na jih odlétají husy.
Na zahradě za úvozem
jablíčka už zvoní o zem.
Na polích podzim hospodaří,
k večeri si mlhu vaří.

Jsou tu i další kulisy – digitální svět, sociální sítě a jejich mnohdy nebezpečné dopady, dokonce skvělé a věčné metafo-ry ze světa klasické hudby. Přibilova kniha je – aspoň pro mne – jedním z podstatných čtenářských zážitků těchto týdnů.

Dovolím si tu ocitovat některé úryvky, v nichž vidíme, jak autor skrze své

postavy přemýšlí a formuluje. Je to povídající víc než sedm recenzí. A je to také pozvání k četbě knihy samé:

„Dezinformace je buď pravda, která se právě nehodí, nebo lež, která se právě hodí. Rozhodující není obsah, ale držitel mikrofonu.“

„Svoboda slova trvá přesně do chvíle, než někdo skutečně promluví. Svoboda se

pozvolna proměnila v povinnost souhlasu a přechod proběhl téměř nepozorovaně.“

„Výsledkem je systém kolektivní paměti založený na selektivní amnézii. Minulost je tříděna, katalogizována, přepisována. Kolaborace se proměnila v odpor, vina v hrdinství, fakta ve státem autorizovanou pravdu. Diskuse byla nahrazena zákonem. Historie se nevrací, jen mění tvář.“

Pivní matematika

ELIŠKA KOPPOVÁ

Mamka odjela do lázní a já jsem osaměl v baráku se Standou. To je mamky frajer a můj otčím. Nic proti němu nemám, ale táto mu neříkám. Nehodí se to k němu. Naši jedinou spojnicí je mamka. Jenže ta je pryč a my zůstali na pospas jeden druhému.

„Jak v práci?“ ptá se Standa, když vejdu do obývacího.

„Dobrý,“ odpovím.

„Co si dáš k jídlu?“ zeptá se po chvíli.

Mamka nám navařila do sklenic a nechala je označené v mrazáku. Svíčková, rajská, španělský ptáček... Na každou sklenici připsala, jestli si máme uvařit rejži, těstoviny nebo koupit knedlík. Na knedlík jsme zapomněli, ale nevadí, rajská se dá jíst i s kolínkami. Standa to nějak přehnal – budeme muset futrovat kolínka celej tejden. Zasmějeme se tomu, ale třetí den už nám lezou krkem. Horší bude, až si polezem krkem vzájemně. Aby k tomu nedošlo, napadne mě, že bychom si mohli skočit na jedno. Ať nám ten tejden líp uběhne.

Standovi se to nezdá. „To jde člověk na jedno a pak neví, kdy přestat.“

„Jak neví? Prostě si dáš pivo, vypiješ ho a jdeš domů. Co je na tom?“

„Tak jednoduše to nefunguje,“ poučuje Standa. „Jedno totiž není nikdy jedno. Ze slušnosti se z něho stanou dvě – když už s ním číšník přikvačil a taky aby se společnost u stolu neurazila. Od dvou ke třetímu je už jen krůček. To ještě pořád váháš, jestli se nezvednout, jestli to přece jen nestačilo. V nejlepším se má přece skončit. Ale právě v nejlepším přichází největší chuť. Hlava už nesedí na svém místě a ta jediná ví, jak to chodí. Že po nejlepším je to jen horší a horší a další den úplná katastrofa. Ale ty cejtíš niterný štěstí a souznění s celým světem a takovýho pokladu se nevzdáš.“

„Blbosti, jdem!“ rozhodnu.

A tak jsme vyrazili. Ani jeden z nás nebyl v hospodě léta. Já proto, že mě to nebaví, že je tam moc hluku, kouře a lidi se chovají jak blázni. Líp je mi doma u kompu s nějakou smysloplnou hrou. Standa býval naopak vášnivý hospodský pivař, ale potkal mámu, a má utrum. Stojí to prachy a vůbec. Pozdní příchody opilého chlapa nejsou nic pro mou spořádanou matku. A tak toho nechal a jen vzpomíná. Myslím, že může bejt rád, i když má trochu monotónní život.

Dneska si teda opráší vzpomínky. A já třeba odhalím tajemství hospodského štěstí.

Lokál zeje prázdnotou. Po svátcích mají lidi hluboko do kapsy, a tak sedí doma, hrajou si s novými mobilama, zkoušejí nové hadry a dojíždějí zbytky cukroví. Z rohu nás zdraví starý soused, kterého občas potkávám v krámu.

Nad jeho hlavou jedou na elcéděčku písničky z devadesátek. Jsem zklamanej. Tohle že má bejt zábava?

Hospodský před nás beze slova staví dva püllitry. Ani se

nezeptal... Co kdybychom chtěli něco jiného? Nad barem se třeptají všelijaké barevné láhve, ale Standa mě odrazuje.

„Nepatlej pátý přes devátý, to tam mají beztak pro parádu. Jakživ jsem neviděl, že by to někdo pil.“

Děda v protějším rohu do sebe obrátí zbytek piva a zvedne se. Hospodský navyklými pohyby sklídí stůl. Stejně rutinně umývá sklenice a rovná je vedle pípy. Mamka by mu dala – takhle to odbývat. Když si vzpomenu, jak se mazlí s každým talířkem, než ho svěří myčce.

Teprve teď si všimnu velkého akvária. Zůstává upozaděný jako všechno, co hluboce mlčí. Nad umělým skalním útvarem se vlní tři rostliny a mezi nima se proplétají rybky. Znovu a znovu žasnou nad svým jednotvárným světem. Jejich paměť trvá dvě minuty.

I my se plácáme ve svém akváriu. Z domova do práce, do krámu, někam na návštěvu, zase do práce a v létě na dovolenou. Pořád tytéž čáry, jako když donekonečna obkresluje jeden námět. Na rozdíl od ryb ho vidíme furt stejnými očima. Proto lidi utíkají do hospod, vináren nebo podobných zařízení. Aby tam našli nové oči a zahlídli život jinak. Aby se obrátil naruby, když se lícová strana okoukala.

„Jak to jde?“ houkne Standa na hospodského. Blbá otázka. Copak to nevidíme sami?

„Vidíte sami,“ na to hospodský. „Radši to tu zavřu a půjdu jezdit s autobusem. Vodkrouhnu si svou šichtu, přijde mi vejplata a nemusím se o nic starat.“

Standa mi pošeptá, že podobný řeči vede, co ho zná. A to už je pár let.

„Jediná jistota je pan Čermák,“ pohlédne hospodský za odcházejícím starcem. „Ten chodí pravidelně jak hodinky. Jenže zůstane vždycky u jednoho kousku.“

Vítězně mrknu na Standu: „Vidíš – a kde je tvá pivní matematika?“ Pan Čermák nepodlehne nutkání objednat si ještě jedno a pustit se do bezedných úvah či hovorů. Nepotřebuje smýslvat pachutí z promarněného života ani hrůzu z běžícího času. Co stihnul, stihnul, teď už jen shovívavě shlíží na svět i na minulost.

Najednou mi začne být nepříjemně. Něco se vetřelo do mé hlavy a marně pátrám, co to je. Na tom pohodovém dědovi nebylo přece nic zneklidňujícího. A že hospoda neprosperuje, není můj problém. Nervózně si přihnu, třeba se to odplaví. A pak to zahlídnu, ten jemný trn, co tak neodbytně píchá. Jezdit s autobusem... no ano! Před půl rokem mi utekla holka a nabřinkla si autobusáka s panděrem a čtyřma dětma. Ani mi nevysvětlila, co jí na mě vadilo. Prostě se k sobě nehodíme, miluju Jindřicha, nazdar. Teprve teď mi to dochází v celém tragičnosti.

Odkývnu hospodskému, že si dám ještě. A k tomu tamto fialový nad barem. Dvakrát. Ať všichni vidí, jak jsem opuštěnej

Pokračování na další straně

a zhrzenej. Kromě Standy a hospodského to vidí jen ryba v akváriu, která mou bolest za dvě minuty zapomene. Nic není horšího než prázdná hospoda.

Standa do sebe hodí ten fialový zázrak na jeden zátah. Zkušeně si odfoukne a zamyslí se. „Poctivej rum je poctivej rum.“

Já si dávám na čas, ale i tak jsem brzy u dna. Hospodský távavě zvedne půllitr. Jasně, sem s ním.

„Nenechám tě v tom samotnýho,“ mumlá Standa a dá si taky. Blýskne po mně očima. „Teď už věříš mý pivní matematice?“

Uráží mě, že mě hází do jednoho pytle s nějakajma násoskama.

„Houby matematika. Vzpomněl jsem si na Andreu, abys věděl. Jak mi to mohla udělat?“

„Já myslel, že už je to za tebou...,“ podivuje se Standa.

Zatímco klábosíme o ztracený lásce, vejde pár týpků s černýma futrálama. Hospodský je nadšeně vítá. Je to místní kapela, který tu dovolil zkoušet, aby sem nalákal hosty. Taky se začínají první trousit. Konečně to vypadá, že se bude něco dít. Teď přece neodejdeme. Standa souhlasí. Náš lístek už je samá čárka, jednu snad ještě unese.

„Oprašte svý nádobičko, kluci a předvedte se!“ povzbuzuju muzikanty. „A ty zmlkni!“ zařvu na zpěváka, kterej se předvádí na obrazovce. „Tohle jsou praví umělci!“

Přechválil jsem je. Začali fidlat vodrhovačky, který se líbily mojí babičce.

„Něco pořádnýho tam hodte! Kdo má tohle poslouchat?“ Můj hlas se ztrácí v moři zvuků. Ale já se nedám.

„Sem s tím,“ vrhnu se mezi muzikanty „ukážu vám, jak se hraje!“

Klarinetista zvedne nad hlavu píšťalu, harmonikář chrání svůj nástroj vlastním tělem. Basista má smůlu. Pere se a radí mi, ať si hledím sklenice. Dobrej nápad – proč ho neposlechnout?

Standa mě usměrňuje a navrhuje, že radši půjdeme. Ať si jde sám! Já si zahraju s támhleťou partou šipky. Podaří se mi jedný zmocnit. Vypadá jako raketa s ocelovou špicí a žlutým plastovým ocáskem. A já vyrážím dobývat vesmír! Cílím

hlava nehlava. Kdo je odhodlaný, nemůže minout. Má šipka prosvítí sálem a naletí přímo do obří obrazovky.

„A dozpíval jsi, kámo...“ Zpěvák z devadesátek se všemi svými rekvizitami se propadne do temnoty. Ozve se jakot. Lidi se instinktivně krčí a chrání před sprškou střepů. Hospodský je nepřítelnej.

„Tohle vám naučtuju, grázlové!!!“

„Sem to jen vypnul,“ škytám „aby bylo líp slyšet.“ Marně čekám zastání od místních hudebníků. Tváří se jako kdybych střílel do nich. Nikoho se neprosím o přízeň – mějte se!

„A platit bude kdo?“ zastoupí mi hospodský cestu.

Snažím se nahmatat kapsy kabátu, ale kde nic tu nic. Někam se ztratily.

„Kde jsou mý kapsy?“ rozhlížím se. „Kdo mi je ukradl!“

„Máš to na ruby, blbče,“ upozorní mě Standa.

Rozchechtám se na celý kolo, obrátím kabát a napřáhnou ruku s kreditkou.

„Karty neberu,“ procedí hospodský skrz zuby.

O pult zacinkají moje drobáky. Hospodský se tváří mrazivě, asi je to málo. Ohlížím se po Standovi, kterej nevěří technice a je připravenej na všechno, včetně třetí světový. Furiantsky vytasí vějíř bankovek.

„Zbytek si nech za tu kraksnu,“ hodí hlavou k troskám elcéděčka.

Hospodský se ušklíbne. „Za tohle pořídím nanejvýš telku z bazaru. A to ještě v akci.“ Shrábne však

peníze a nechá nás odejít.

Muzikanti se po pauze znovu pustili do hry. Najednou mi tak špatná nepřipadá. Je v ní něco... ano, něco z mojí babičky, ale i z Andrey a našeho příběhu. Proč jsi mě opustila? Chci se vrátit a vyzpívat svůj žal, ale Standa mě táhne ven. „Jen pojď, synku. Je nejvyšší čas.“

Okatá ryba provází náš odchod užaslým pohledem. Tys tomu zase dal! – Jen se netvař, že si něco pamatuješ, rybo. Dobře vím, jak na tom jsi.

Svět venku se k nepoznání změnil. Zatímco jsme seděli na zadku a lili do sebe jedno za druhým, cesty i pole zapadaly sněhem. A sněžit nepřestává. Chladivý polibky vloček těkají po rozpálené tváři. Aspoň někdo mě líbá...

Na obzoru planou krvavé útroby andělů. Jejich bolest je k slzám krásná...

Standa močí při okraji silnice, ale sníh zůstává sněhobílý.

„Máš chcanky čirý jak diamanty!“ pronesu obdivně.

„A ty zas básnickou slinu, co? Hlavně si pamatuj – mamce ani muk!“

Vezmeme se za ramena a svorně se potácíme k domovu.

Do hospody hned tak nepáchnem. Nejen kvůli mamce. Lidi maj delší paměť než rybičky, mohli by na nás blbě koukat.

Foto: Andrzej HAVLÍK

Cesta k Parnasu ze Šrámkovy Sobotky aneb Básnický rapír Václava France

FRANTIŠEK UHER

Pro čtenáře poezie je celkem pochopitelné, že mu uvíznou v paměti básnické sbírky, které něčím zaujaly, překročily běžnou hranici vlivů, zdolaly pomyslný autorský práh. Pravda, stává se to spíš ojediněle, častěji najdeme jednu jedinou báseň, která ve čtenáři zapustí kořeny a vrací se k němu v nečekaných souvislostech.

Tak jsme v roce 2023 přijali útlejší sbírku Václava France *Miniatury*, osobně jsem ji od té doby otevřel několikrát. S přesvědčením, že to je cesta, kterou by se básník Franc měl ubírat, protože právě tam je originální a perspektivní, plachetnice jeho poezie je nastříkaná vzácným optimismem, dvojnásob cenným v dobách plných ponorů, kdy se úsměvy až příliš často mění v nepřírozený škleb.

Žel, setkáváme se s tím i na poetických oraništích. Každý autorský vývoj připomíná potok, kličkující v lukách. Někdy pouze potůček, ale jeho voda je průhledně čirá. O to výrazněji působí konsolidovaná hladina Francovy sbírky *MIMIKRY* (2026, 116 str.), která ke čtenářům dospěla nejprve v podobě E-knihy. Za zmínku stojí i výtvarný doprovod. Po dočtení se mihne vlašťovka plného čtenářského uspokojení jako

předzvěst vlajkové lodi, vonící papírem a tiskařskou černí.

Setkáváme se s poezií, která si zachovává osobitý charakter, odpovídající záměru autora při koncipování definitivní podoby sbírky, které rozhodně není vlastní poměrně častý tvůrčí neduh v podobě přemíry slovního balastu. Řečeno zjednodušeně – neruší přemíra slov, v níž se utápí autorský záměr. Právě tady je Václav Franc dominantní. Nikde nezazní rušivé, přebytné slovo, až na dřevě oholená osa jednotlivých básní představuje jakýsi zrcadlový obraz současného života, v němž zdánlivě nemá nikdo zbytečnou chvíli na pozastavení, zamyšlení, úsměv. Občasné zamyšlení nad smyslem verše je ovšem obráceno hrotem šípů ke čtenáři, básník nese plnou odpovědnost za zasetá semena, teprve v druhé řadě za sklizeň.

Sbírka *Mimikry* se stává milníkem, který nedělí, nýbrž spojuje, tvoří ucelenou stavbu z rozličných materiálů, účelně skládá drobné úlomky barevně pestré verbální skloviny. Vedle metaforicky zahalených briskních postřehů (*Pády*, *Pohoda*) čteme stejně okysličené verše milostné (*Zeměpis*), mezi nimi pozoruhodně prolínají úsečné úsměvné sekvence, které jsou tak trochu útěšnou

hrou s jazykovými možnostmi (*Krajta*, *Smích*, *Korektury*). Působí jako radostný odraz vnitřního uspokojení, přenášeného prostřednictvím veršů, nutně vyvolávající úsměv, přičemž si bezděčně uvědomujeme, jak hluboká pravda byla zvednuta od dna. Nikoli pravda jako klíčový systém výroků a předpokladů, nýbrž pravda v podobě reflexivního postřehu, okamžitého záblesku, paprsků otevřené vstřícnosti.

Stále platí to, co činilo blízkou sbírku *Miniatury* – vřelost v pestrých dimenzích. V misce, kterou Franc nabízí, jsou nejen krůpěje živé vody, pod jemným baldachýnem se skrývají drobné zaostřené třísky, které se nenápadně zadírají pod kůži. Vedou i k zamyšlení (*Mlčení*). Někdy se až zdá, že se básník za svůj sympaticky laděný přístup omlouvá. A jak jinak, než potěšitelným veršem! Jestliže sbírka *Miniatury* představovala výrazný příslib, *Mimikry* jsou jeho (nikoli miniaturním) naplněním, čerpajícím z absolutně hřejivého pramene, nonšalantní, humorné i skromně ostnaté.

Václav Franc náleží k básnickým generacím, které zapustily kořeny

Pokračování na další straně

v literární Šrámkově Sobotce. Mám pocit, že přes dlouhý most roků je Šrámkova poezie jakýmsi mementem, jemuž se většina básníků nevyhne, a pokud ano, tak k vlastní škodě. Odlesk bezprostřední šrámkovské pokojné, nikoli pokorně poddajné záře, lze vytušit v mnoha současných sbírkách. Zjistěte, zapůsobilo letošní regionální „šrámkovské“ zaměření Střediska, proto lze

akceptovat závěrečné drobné vychýlení, představované básní Jez; s úctou k panu Fráňovi ho přijmeme.

Václav Franc zkřížil svůj básnický rapír se standardními plochami současné české poezie, třebaže se několik podobných pokusů urodilo. Netuším, zda někde na navigaci bliknul semafor anglického básníka Roberta Lasse, ale vskutku pouze bliknul. Franc prosekává

trnitou trasu k Parnasu na obzoru, pootvírá dveře měkčeji laděným strunám své lyry. Činí to k potěše všech, kteří doveďou zvolené melodii porozumět, najít v ní smysl, účel i vlastní pěšinky. Neboť letité poznání praví, že úsměv má větší váhu nad všechny důstojně vztyčené ukazováčky.

Básník se totiž sbírkou Mimikry na své čtenáře usmívá.

Nové objevy u **Karla Čapka**

IVO FENCL

Kniha Pavla Vespalece *S Karlem Čapkem k obyčejnému životu* obírá se vychovatelem na zámku Chyše i Čapkovými pobyty v Brložci a Hrádku u Prohoře. Věnuje se vazbám na Krušnohoří, Vary.

Ale některé lázeňské pobyty se ovšem navzdory snaze, dokumentovat ne-daří a prokazovány jsou jen strohou evidencí. Právnická a historická Pavel Vespalec přišel ve své práci se zcela novými objevy, nicméně zaujme již Čapkovým výchovatelem „dobrodružstvím“.

V roce 1917 totiž spojil život s obcí Chyše, ležící 38 km od Varů. Již v roce 1766 zdejší zámek získali Lažanští z Bukové (za 10 400 zlatých) a spojili panství s Manětinským a Rabštejnským. Po roce 1856 zámek vpravili tudorovskou novogotiku, a když se stal (1891) majitelem JUDr. Vladimír Lažanský, nebyl Čapkovi ni rok. V roce 1900 se Vladimír Lažanský v rakouském Algenau oženil a je smutné, že již v roce 1912 jeho paní měla zemřít; v roce 1904 se jim na Malé Straně narodil syn Prokop, nu, a ten se jednou (1925) měl stát vlastníkem zámku, aby o něj přišel až podle prezidentských dekretů (1946).

Podrobně vyličil Čapkovu práci Prokopova vychovatele už Miloslav Wajs v knize *Chyše v životě a díle Karla Čapka* (1967) a jistě je, že absolvent filozofické fakulty Čapek reagoval na

inzerát z 24. února 1917 (Národní listy) a pátrající po „svědomitém“ filologovi, co by denně vyučoval žáka gymnázia. Čapka doporučil Herben a budoucí slavný spisovatel nastoupil co preceptor 1. března.

Dvanáctiletý Prokop navštěvoval předtím gymnázium v

Foto: Jiří HAVLÍK

Žitné a dosavadní vychovatel JUDr. František Černý musel rukovat. Prokopa Černý učil od jeho šesti let a jen dodejme, že se později stal (za prezidenta Beneše) legačním radou ministerstva zahraničí. A Čapek? Zprvu „vychovával“ v Praze, a

Pokračování na další straně

to proti Národnímu divadlu, kde měli Lažanští jedno ze sídel (druhé v Jindřišské), přičemž vchod byl z dnešního Smetanova nábreží; ale 2. května už Čapek cestoval na venkov a např. Ivan Klíma líčí tu životní epizodu chmurně.

Jaká byla skutečnost? Nevíme. Ale Čapek se na zámku nezapsal zle. Mimo jiné tu poznal francouzskou vychovatelku Lucii Lemoine, která malému Prokopovi suplovala mateřské city a byla okouzlena Karlovou touhou překládat. A zhýčkaný Prokop?

Utíkal Čapkovi do lesa, aby si zastřílel, rajtoval na koni a později nastoupil na gymnázium v Křemencově, aby maturoval v Rakovnici (1923). Čapek s ním vydržel sedm měsíců, bez prázdnin pět. Do 30. září; a třeba S. K. Neumannovi napsal, že se na zámku „ani necítí člověkem“ a literárně se „neumí zmoct ani na pár řádek“ (měl už za sebou Boží muka).

A Prokop? V roce 1933 si měl vzít ředitelku jednoho berlínského nakladatelství, pracoval u Lufthansy, měl dvě dcery (*1935 a 1944) a na rozdíl od otce nebyl vlastenec. Jeho linie v mužské větvi vymřela a on sám umřel na své farmě v Salisbury v Jižní Rhodesii 21. března 1969. Čapek ho vychovával ještě s (tehdejšíím medikem) Jiřím Foustkou (1894–1967), který obstarával hudební a sportovní stránku, a na zámku nepanovalo nijak nekulturní prostředí. Lažanský měl v knihovně 86 svazků francouzských, 179 německých, 49 anglických a 57 českých. Němcovou, Svatopluka Čecha, Vrchlického, Preissovou, Sládka, Herbena; z odborné literatury Jungman, Arna Krause, Pekaře.

Foustka se později stal zubařem bratrů Čapků a taky autorem sci-fi hry *Dělo života* (1937); zdá se, že námět nabídl nejprve Čapkovi, který ho sice odmítl, ale přece pak zpracoval co *Bílou nemoc*. Foustka nápad rozepsal a výsledek publikoval s Čapkovou předmluvou. Po *Bílé nemoci* prý zvažoval, že bude Čapka žalovat, ale upustil od věci. Sám přeložil Morovu *Utopii* a díla Wellsova, Poeova i Chestertonova.

V roce 1930 byli spolu Foustka a Čapek na několikadenním automobilovém výletě po Slovensku a měli se tudíž dál rádi; v roce 1947 Foustka po Německu provázela Jarmilu Čapkovou, když pátrala po ztraceném muži... Lažanský vyžadoval po učitelích večerní šachovou hru a oba ho nechávali vyhrávat. Po komorníkovi jim za to (občas?) posílal láhev vína a Vespalec váhá, zda je to vlastně pravda, anebo to tvrdí jen Marie Šulcová (ve své knize).

Po Čapkovi byl vychovatelem medik Jan Hroch, pozdější oblíbený lékař z Dubí, a posledním se stal mezi roky 1922–1925 ing. Antonín Veverka z Dejvic, který zemřel roku 1976. Patrně to není klep, že dostal od hraběte dvacet tisíc, jen aby Prokop šťastně složil maturitu. A mladík měl Veverku zřejmě rád a chodil s ním po hospodách. Bylo jich tam tehdy osm.

Po maturitě měl Prokop už asi jen trenéra boxu Jiřího Hojera, pozdějšího to zasloužilého mistra sportu, a i jiní mladíci chodili za tím borcem do Zlaté husy na Václavák. I od Hojera víme, že měl Prokop přes 180 centimetrů a že jako sportsmen vynikal.

Jak naznačeno, tatínek prahl mít ze synka Čecha, ale to se nepodařilo a Hojer mladíka cituje následovně, což Pavel Vespalec přebírá: „Hrabě nehrabě, na to já kašlu, hlavní věc: když vydělám.“

Čapek se – do jisté míry – sblížil s Lažanského pokladníkem Bohumilem Šimlem a v jeho kanceláři si na mapě Rakouska vyznačili očekávané hranice republiky. I proto se kanceláři říkalo „revoluční“ a báli se do ní chodit. Šiml měl později s Prokopem spor a v roce 1932 podal výpověď, i když ho Prokop hned zase lákal. Do služby se vrátil, ano, ale teprve po Květnovém povstání. A tento Šiml byl spřízněná Čapkova duše, a to navzdory tomu, že neměl kancelář v zámku. Nebo právě proto. Měl ji v bývalém karmelitánském klášteře v hor-

ní části náměstí a Čapek tam za ním chodil. Šiml nakonec zemřel roku 1977 v psychiatrické léčebně v Mnichově Hradišti, bylo mu 92 let.

Je pravda, že když Čapek svou službu nastupoval, ještě si plánoval, jak bude na zámku psát. To se nepodařilo především z toho důvodu, že s ním hrabě prahl hrát až do noci už zmíněné šachy.

Chyšé a okolí ani nejsou Čapkem výslovně literárně ztvárněny a ani Vary ne, ač tam pak jezdil. Nejsou kulisou žádné jeho prózy, ale Vary objevily pozici minimálně v novinářském díle: Mimo jiné Čapek komentoval varské pobyty T. G. Masaryka.

Za zmínku stojí i Vespalcova zmínka o „druhém Prokopovi“. Jednalo se o Prokopa Trepesche a byl to jakýsi soupeřník chlapce při hrách v podzámčí. Dobré snad bylo, že za Čapka „hlídal“ ono bujné hrabátko, když uprchlo ze zámku.

Po návratu do Prahy se stal Čapek knihovníkem Národního muzea, to je známo, ale věc má zajímavý aspekt. Místo volontéra získal už tři týdny po nástupu u Lažanských; takže tam mohl trpět o něco méně. Čapkovi ale patrně přišlo nefér hned utéct, a tak písemně poprosil o odklad. Ze všeho je nicméně patrné, že na regulérní učitelskou kariéru moc nepochyboval, a rovněž není úplně místné tvrdit, že se u Lažanských na konci urazil (a službu opustil), když chtěl zaměstnavatel, aby Prokopa provázela „až na záchod“.

Celá Vespalcova kniha je obrovským sumářem bádání a stojí za prolistování, ba přečtení. Mimo jiné třeba netušíme, zda Čapek někdy byl v lázních Jáchymov; ale existuje fotografie, podle níž tam 22. srpna 1933 seděl s manželi Palivcovými a Valentovými. Nebo je to jinde? Pavel Vespalec se domnívá, že se na snímku jedná o terasu tehdy jediného velkého lázeňského domu Radiumpalace, otevřeného v roce 1912, a pravděpodobně k posezení došlo během výletu z Varů na Plešivec.

V *Trapných povídkách* (1921) je taky text *Na zámku* (1919). Vychovatelkou je zde ovšem dáma a hle, těší se, až bude „volná“. U večere si „tam“ prý, jak zvíme, neměli co říct.

V povídce vystupuje i rozmazlená dcerka Mary – a Foustka je v ní přetaven v anglického učitele „Mistra Kennedyho“. A jak to bylo s *Krakatitem*?

V románu najdeme zámek Balttin a v něm některé postavy z okolí Lažanských. Sám kníže Hagen Balttin je nepochybně hrabě Lažanský a malý Prokop je tu klackovitým Egonem a Čapkovy rysy nese vychovatel Krafft, ten „nepraktický snilek“. Sugestivně líčený západ slunce z 31. kapitoly je vnímán skrz lesní stromoví u Lažanských. Ale... Co je nejpodstatnější? – Až do zámku byly slyšet strašlivé exploze plzeňského muničního skladu 25. května 1917 a výbuch, který zahubil stovky lidí, byl viditelný ze vzdálenosti takřka čtyřiceti kilometrů.

Čapek na těch pár měsíců vzpomínal celý život. V letech 1925 a 1934 otiskl v *Lidovkách* dva fejetony o Lažanském Starém hrabě a Starý vlastenec, ale nutno říct, že se dotýčný nikdy řádně česky nenaučil. V roce 1952 zámek obsadila armáda a badatel Miloslav Wajs se domnívá, že došlo ke zničení tamní korespondence. Anebo už v letech 1950–1951 při velkých sběrech papíru. Současným majitelům Vladimíru a Marcelu Lažanským byl zámek vrácen před třiceti roky a „návštěvníci, kteří mají to štěstí, aby je prováděl majitel osobně, nabudou během odborného, zasvěceného a sugestivního výkladu dojmu, že Čapek buď právě odešel, nebo v některé komnatě procvičuje mladého Prokopa. Či někde venku v krásné zahradě vede řeč se zahradníkem.“

PAVEL VESPALEC: S Karlem Čapkem k obyčejnému životu. Předmluva profesor PhDr. Petr Mareš, CSc. Vydala Grafia. Plzeň 2025. 144 stran.

Kolonáda NA RAJSTNĚ Monumentální památník na vyvýšenině nedaleko Valtic – Kolonáda na vrchu Reistenberg (zvaném také Homole), který se tyčí na pomezí dnešní jižní Moravy a Dolního Rakouska. Achitekt Josef Hardtmuth ve službách Liechtensteinů navrhl klasicistní formu kolonády, na jejíž osu umístil volnou citaci římského triumfálního oblouku. Jedná se o jeden z vrcholů empírového triumfalismu v naší zemi.

Umístění krajinné pohledové dominanty oceníme nejlépe za východu slunce na horizontu cesty z Poštorné. Stavba bývá tradičně – nikoli neoprávněně – přirovnávána k schönbrunnskému Glorietu.

Práce byly zahájeny v roce 1812 pod vedením Josefa Poppelacka, hrubá stavba však probíhala zejména v roce 1816, následujícího roku byla doplněna bohatou výzdobou z dílny vídeňského sochaře Josefa Kliebra. Podle dobových pramenů byla budova dokončena až v roce 1823.

Více informací i unikátní historický obrazový materiál poskytne zdroj této krátké anotace – publikace Vitruvius Moravicus: neoklasicistní aristokratická architektura na Moravě a ve Slezsku po roce 1800, jejímž editorem je Michal Konečný. Knihu vydal Národní památkový ústav, územní památková správa v Kroměříži v roce 2015 v Brně. **(ivo)** **Foto: Zdeněk VOŠICKÝ**

PAVOL JANÍK NOVÝ SAD

Minerálna voda
Knieža Miloš
pramení v budove
Kontinentálnej banky.

Zlatník Smieško
na Židovskej ulici.

Čínsky obchod
na Šafárikovej ulici.

Prečiarknutá smrť
komunizmu
na ulici národných hrdinov.

Sprej Intimo
pod pazuchou sochy
Svetozara Miletiča.

Čierno-červený kôň
v dámskych lodičkách
s vysokými opätkami
sa pasie pred radnicou.

Pneuservis LaGuma.

MB pivo – svetové, ale naše!
McDonald's na Trhu slobody.

Všetky choroby
spôsobuje nedostatok alkoholu.
Vlastenectvo je choroba.

Rómovia na koňoch.
Rómovia v Porsche.

Veľká zľava
demokratických hodnôt.

Vďaka za víziu.

Biznis je biznis,
ale čo je literatúra?

Básnik je ako Tesla
človek s hlavou mimo času.

Už sa len zbaľte.

Ku každej pôžičke vám dáme
super cool slnečné okuliare.

Pireaus Banka.
Nové potreby – nové riešenia.

Literatura • Umění • Kultura

Týdeník Unie českých spisovatelů, z. s., 12. ročník (Kmen 39. ročník). Vychází jako příloha týdeníku NAŠE PRAVDA. Zakladatel Karel Sýs. Vedoucí redaktor Ivo Havlík. Redakční rada: Ivana Blahutová, Michal Černík, Michael Doubek, Pavol Janík, Alexej Mikulášek, Michal Polický, Radovan Rybák. Grafická úprava Studio FUTURA. Nevyžádané příspěvky se nevracejí. Kontaktní adresa: Politických vězňů 9, 110 00 Praha 1.

Vyšlo 15. října 2026
luk@futura.cz